

Stykket «Our Town» viser at ekte kommunikasjon bare kan op

Den Annens a

Frode Barkved

MED ANDRE ORD

Det er ikke når hånden heves til slag at det femte bud brytes; bruddet skjer når vi vender ansiktet bort fra den Annens ansikt som bønnfaller. Det er å lukke seg for det etiske mysterium. Skulle det noen gang bli en dom, blir det kanskje spørsmål om hva vi gjorde med øynene våre og hvor vi vendte ansiktet.

Asbjørn Aarnes i «Essays om Levinas».

I sin leseverdige bok «Angsten for oppdragelsen» refererer Per Arne Foros og Arne Johan Vetlesen til den franske filosofen Emmanuel Levinas, som knytter sin etiske filosofi til ansiktet: «Gjennom sitt nakne ansikt gjør den Andre krav på oss og stiller oss til ansvar.»

Vi skal merke oss at den Andre er skrevet med stor forbokstav. Selv uten å kjenne Levinas' filosofi, vil allerede dette gi oss en berøring med en religiøs dimensjon: Gud er ikke lenger i de fjerne og grenseløse verdener, men som spor i den Annens ansikt.

En autentisk kommunikasjon oppstår når vi ikke lenger skjuler oss bak masker. Og etter at staten i årtier har pumpet inn milliarder av kroner i «masker», les maskin- og programvare, i norske

«Flere fremstående IT-folk i Silicon Valley velger data- og skjermfrie steinerskoler for sine barn»

skoler, etter at kurs og foredragsholdere stadig har ledet oppmerksomheten bort fra sitt eget og den Annens ansikt gjennom en stadig mer raffinert presentasjonsteknikk, ser det ut til at lengselen etter ansiktet har meldt seg.

Når til og med Internett-guruen Jaron Lanier åpner sine foredrag ved å be om at alle legger ned iPader, smarttelefoner

FAKTA

Thornton Wilder:

■ Amerikansk lærer og forfatter (1879–1975). Var diplomatsønn, og tilbrakte deler av barndommen i Kina.

■ Skrev teaterstykker allerede på barneskolen, og fikk utgitt sin første roman, «The Cabala» i 1926.

■ Underviste på Universitetet i Chicago fra 1930 til 1937. I 1938 vant han Pulitzerprisen for teaterstykket «Our Town». I 1942 vant han den igjen for stykket «The Skin of Our Teeth».

■ «Our Town» er satt sammen av scener som viser ulike hendelser i en amerikansk småby på begynnelsen av 1900-tallet.

■ I denne artikkelen skriver Frode Barkved om en oppsetning av «Our Town» han gjorde med elever på videregående.

■ Han skriver om hvordan spesielt én scene gjorde sterkt inntrykk på både elever og foreldre, og trekker paralleller til Emmanuel Levinas' etiske filosofi som sier at Gud er spor i den Annens ansikt.

Forfatteren:

■ Frode Barkved er generalsekretær i Antroposofisk Selskap og steinerpedagog.

og datamaskiner, og venter med å tvitre og legge ut statusoppdateringer til han er ferdig, tyder det på at noe nytt er i gjæring. Lanier ber ikke om dette fordi det forstyrrer ham, men for at tilhørerne skal få tid til å ta inn det som ble sagt, slik at samtalen etterpå kan bli «personlig og menneskelig».

Og Lanier kan si det uten å beskyldes for å være utviklingsfiendtlig. Han er nettpioneren som i sin tid skapte virtual reality-begrepet. For øvrig er han

mine å lese eller regne, er latterlig.» (New York Times 22. oktober 2011)

Den tiltakende digitaliseringen av barndommen, oppdragelsen og pedagogikken vi har erfart de siste tiårene har muligens hatt gode intensjoner. Men resultatet er blitt at den Annens ansikt har blitt ytterligere tildekket. Temaet er for øvrig eldre enn utstyrs-pedagogikken næringsliv og politikere så varmt har omfavnet.

Et gyllent minne fra mine 25 år som lærer var en oppsetning i videregående trinn tre av skuespillet «Our Town», av læreren og forfatteren Thornton Wilder (1879–1975). Wilder, som på grunn av sin «overintellektualitet» ble mobbet og ifølge medelever gjemte seg i skolebiblioteket, var en av teaterkunstens tidlige minimalister.

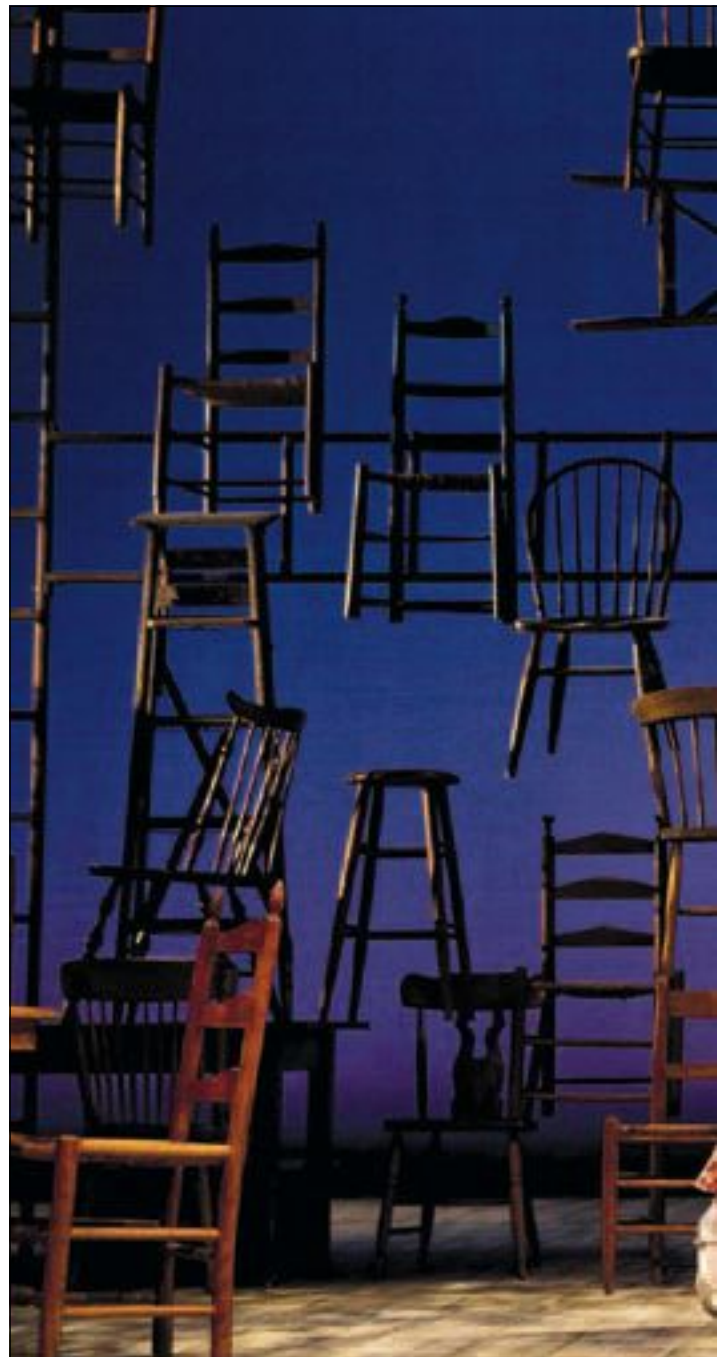
Han ville ha alle unødvendige kulisser og rekvisitter bort. «For», skrev han, «våre håp og våre fortvilelser er ikke i tingene, men i sjelen». Menneskene, ansiktene, ble derfor det sentrale, og handlingen skulle flyte fritt på tvers av tid og rom slik at tilskuerens skapende fantasi og bildeevne ble tiltalt.

Stykket handler om hverdagslivet i en søvnig landsby i begynnelsen av det tyvende århundret. Små og store hendelser utspiller seg, og en av dem gjelder Emily, som vokser opp til kvinne og gifter seg. I stykkets siste akt føres publikum helt uventet over til en kirkegård, og det viser seg at Emily er død i barsel. Der møter hun andre døde. Et ønske vokser seg sterkt i henne: Hun vil så gjerne oppleve tolvårsdagen sin om igjen.

Men hennes døde venner advarer henne: Det er mulig å oppleve en dag i livet om igjen, sier de, – men da må du gjøre det med en dobbel bevissthet. Du vil både være den tolv år gamle jenta som har fødselsdag, og samtidig deg selv som du er nå og som ser alt med den dodes bevissthet. Med denne bevisstheten kan du iaktta denne bestemte dagen i jordelivet, men du kan ikke meddele deg gjennom den. Alt vil forløpe slik det forløp den gang, intet kan endres.

Emily velger likevel å ta spranget, og i neste scene følger vi henne i gjenopplevelsen av denne dagen. I begynnelsen ser vi hvor glad hun blir i møte med de gamle kjente ansiktene, som hun nå ser i et nytt lys. Og hun overveldes av skjønnhetene i menneskene og i trærne, i dyrene, i husene.

Hun har bare dette ene ønske: et blick fra faren og moren. Hun lengter etter å møte dem ansikt

ANSIKT TIL ANSIKT: Klarer vi å se hverandre når det er så mye run

til ansikt, sjel til sjel. Men nettopp her oppstår dramatikken: Faren har annet fore, og det er heller ikke mulig for henne å få ordentlig blikkontakt med moren. Emilys indre stemme roper: «Se på meg mor!» Men moren er helt innsunken i små problemer og gjøremål. Hun dveler aldri i datterens blick, hun ser henne ikke.

Emily roper ut fra en bevissthet som ikke kan nå frem til de levende: «Å mor, se på meg i et minutt som om du virkelig så meg!» Til ingen nytte. Til slutt resignerer hun: «Jeg kan ikke fortsette! Det går så fort: Vi har ikke tid til å se på hverandre. Jeg forsto det ikke; alt dette liv som var der hele tiden, og vi merket det ikke!»

Før hun trekker seg tilbake fra de levende til de døde, må hun

pslå når vi ikke skjuler oss bak masker, skriver **Frode Barkved.**

nsikt

dt oss som stjeler oppmerksomhet? spør Frode Barkved. Bildet er fra en oppsetning av «Our Town» under Williamstown teaterfestival 2010.

FOTO: T. CHARLERS ERICKSON

innse at de som advarte henne hadde rett. Hun skulle ikke ha gått tilbake. Med et siste blikk på jorden utbryter hun: «Å jord, du er for herlig til at noen kan fatte det! Fatter noe menneske noensinne livet mens han lever det? Hvert eneste minutt?»

Under denne scenen ble mødrene og fedrene i salen sterkt grepet. Mange tok til tårene. Flere elever på scenen klarte heller ikke å holde tårene tilbake, og drama og liv falt sammen i katarsis. Etter spillets slutt gikk en mor resolutt bort til sin sønn og sa at hun håpet at hun hadde gitt ham det blikket som rollefiguren Emily måtte være foruten.

Når vi en gang kommer nær dødens grense vil den Annens ansikt være det viktigste for oss, slik det var ved fødselens og livets grense.

Så enkelt.
Så komplisert.

En ting er at vi helst skal vite hva vi gjør. Men vi kan også spørre: Gjør vi det vi vet?

Vi har alle vært barn som gikk med hjertet i hånden. Vi husker ansiktene. Og kanskje husker vi den betingelsesløse kjærligheten som ikke krevde flinkhet eller andre former for motytelse – den åpnet vi oss for og strakk oss mot. Når den fantes, kunne vi eksistere, kunne vi leve, kunne vi vokse.

Når jeg ser tilbake på min tid som lærer, er det dette jeg blir stående ved: At all kunnskapsformidling som ikke bæres av kjærlighet til faget og kjærlighet til elevene, blir til stein og støv, til intet. All kunnskapsformidling pakket inn i masker av aldri så avanserte apparater kan nok tiltale øyeblikkets fascinasjon, men ikke bli til sjelelig niste for livsvandringen. For det som nærer i lengden, blir sådd i møtet mellom mennesker.

I begynnelsen av det tyvende århundre understreket også Rudolf Steiner betydningen av dreiningen fra en institusjonell til en personlig erfart spiritualitet gjennom den Andre. Han så for seg det som vi kunne kalle en sosial sakramentalisme, og hevdet at i fremtiden vil hvert menneskemøte kunne «betraktes som en religiøs handling, som et sakrament, og man behøver ingen spesiell kirke for å opprettholde det religiøse liv».

Da Kristianias kommunale høiere skoles lærerforening inviterte Steiner til å holde foredrag her til lands i 1921, spurte han tilhørerne: «Hva er det gode i livet?» Og han ga selv et svar: «I det virkelige liv er det gode det vi har klart å levendegjøre i forholdet mellom oppdrageren og barnet. [...] Samfunnsmoralen er en plante som har sine røtter i det klasseværelse barna sitter i. Og som

gartneren ser på jordsmonnet, skulle samfunnet se på skolen, for der finner man grobunnen for all moral, for det gode i verden.»

Dette er mer enn feststemte ord; vi har å gjøre med et av de viktigste stedene og tidsperiodene i våre liv: der vår fremtidige moral og sosialitet dannes.

Er vi i ferd med å utvikle oss bort fra et lærerideal og en pedagogikk med ansvar for å se den Annens ansikt, til en flimrende og flytende uvirkelighet der både elevens og lærerens ansikt forsvinner i en pågående strøm av digitalisert underholdningspedagogikk, byråkratiske forordninger og standardiserte tester?

Det sies gjerne at kjærlighet gjør blind; men man kan også si det motsatte når det gjelder lærerens oppgave: Gjennom kjærlighet til faget og til elevene blir han – og med ham elevene – seende. Kjærligheten blir til erkjennelseskraft.

Og hva kan dette innebære i den pedagogiske hverdag? Blant annet at jeg holder tilbake mine kjeppheter, mine sympatier og antipatier, mine vaneforestillinger, min forutinntatthet, for å gi rom i meg selv for den Andre.

Da gjør jeg det mulig at den Andre kan uttale seg selv i meg. Og i det øyeblikket jeg gjør det, kan jeg også som en fri handling gi elevene det blikket som Emily savnet, blikket som er rolig og bebodd, som ikke farer oppjaget fra det ene til det andre. Blikket som ikke gemmer seg bak en skjerm eller en test eller hva det «er pålagt», men som har husrom til et annet menneske.

Dette gjelder både i forholdet til elevene og til fagstoffet. For også lærestoffet må bli til den Andre for meg. Det må bli noe jeg gjennomtrenger meg med, og så gir nytt liv. Dette livet som jeg har tilføyd lærestoffet gjennom min interesse og kjærlige omgang med det, blir til vekstkraft for eleven.

I elevens blikk finnes en stille lengsel og bønn om å bli sett. Og vi kunne tilføyd: en lengsel etter å finne hvile og trygghet i et ansikt, å skimte et lys i lærerens bebodde øyne (for å snu litt på Hans Børllis ord).

I sjokkbølgene etter han som skjøtt skudd etter skudd mot barns og ungdommers ansikt for snart et år siden, blir spørsmålet overveldende og smertelig aktuelt: Hva skjer når vi mister den Annens ansikt av syne? Og hva kommer vi selv til å svare på spørsmålet den dagen vi ser tilbake på vår tid som medmennsker: Hva gjorde vi med øynene våre, hvor vendte vi ansiktet?

Frode Barkved